

УДК 327: [33:341.231] (450+571)

КОНЦЕПЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ ЯК ОСНОВА ЇЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

У статті проведено аналіз діючої концепції зовнішньої політики Російської Федерації. Встановлено, що вона базується на принципах протекціонізму та агресивного націоналізму. Обґрунтована необхідність доповнення стратегії сталого розвитку України на основі солідаризму та з врахуванням жорстокого захисту власних національних економічних інтересів. Доведено, що антиросійські фінансово-економічні та торговельні санкції негативно впливають на зростання російської економіки і сприяють відновленню територіальної цілісності нашої держави та позитивному врегулюванню українсько-російського конфлікту. Показана доцільність надання Україні міжнародної фінансової допомоги.

Ключові слова: концепція зовнішньої політики, національні економічні інтереси, антиросійські фінансово-економічні санкції, торговельна війна, протекціонізм, націоналізм, міжнародна фінансова допомога.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті і особливо починаючи з 2014 року зовнішня політика Російської Федерації характеризується агресивним експансіонізмом та відкритим ігноруванням міжнародних правових норм і правил. Це призвело до кардинальних змін як світового порядку в цілому, так і його економічної складової. Після анексії Росією в березні 2014 року Криму та її участі в бойових діях на боці сепаратистів на сході України, держави, які входять в ЄС, НАТО, а також Японія, Нова Зеландія і Австралія з метою впливу на зміну поведінки РФ запровадили фінансово-економічні та торговельні антиросійські санкції. На сьогодні вони діють до липня 2017 року. Росія

ГРИЩЕНКО А.А.,
кандидат
економічних наук
кафедри
міжнародної
економіки і
економічної
дипломатії
Дипломатичної
академії України
при МЗС України

у відповідь ввела ембарго на імпорту продовольчих товарів із країн ЄС. Антиросійські санкції та контрсанкції Росії мають глобальний характер і по суті призвели до початку торговельної війни, яка в значній мірі визначає сучасний стан міжнародної економіки, що обумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є проведення аналізу концепції зовнішньої політики Росії в контексті її впливу на зміну світового економічного порядку та комплексна оцінка ефективності міжнародних антиросійських санкцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням міжнародних економічних відносин, що зазнали змін під впливом експансіоністської зовнішньої політики Росії займалися О.Білорус, В.Будкін, В.Геєць, П.Гайдуцький, В.Горбулін, В.Сіденко, Н.Татаренко, Н.Грушинська, В.Кончин, Г.Перепелиця, О.Шаров, Д.Сорос і інші вчені.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш актуальних проблем сучасної економічної дипломатії є оцінка ефективності політики застосування міжнародних торговельних та фінансово-економічних обмежень з метою впливу на зміну поведінки держави, відносно якої вони застосовуються. При цьому необхідно знайти відповідь на одне із головних питань: які країни несуть більші економічні втрати — ті, проти яких вводяться вказані санкції, чи ті, які їх застосовують?

Щодо антиросійських економічних санкцій (хоча вони за висновком В.Горбуліна не можуть бути постійними [5]), то це питання має важливе значення не тільки в теоретичному аспекті, але й у практичній площині як частини політичного аналізу. Результати такого аналізу мають посилити ефективність політики української держави у стосунках із Росією, а також на міжнародній арені в умовах динамічних змін світового устрою в цілому та його економічної складової, зокрема, під впливом зовнішньої політики РФ, яка базується на відповідній концепції, а тому також потребує детального вивчення.

Сьогодні основою зовнішньої політики Росії є затверджена указом Путіна №640 від 30 листопада 2016 року концепція зовнішньої політики Російської Федерації, яка «представляє собою систему поглядів на базові принципи, пріоритетні напрями, цілі і задачі зовнішньої політики Російської Федерації» - так вказано у тексті концепції. Вона, зокрема, передбачає її мету в розділі 1, підрозділі 3: «З метою забезпечення національних інтересів

і реалізації стратегічних національних пріоритетів Російської Федерації зовнішньополітична діяльність держави направлена на виконання наступних основних задач». Далі йде перелік одинадцяти задач, в яких національні інтереси Росії є на першому місці, зокрема в пункті г) вказано: «укріплення позицій Росії в системі світогосподарських зв'язків, недопущення дискримінації російських товарів, послуг, інвестицій, використання можливостей і регіональних економічних і фінансових організацій з цією метою». А ні слова про антиросійські та контрантиросійські економічні обмеження і їх вплив на російську, європейську та світову економіку. Натомість це все мається на увазі. Тому чітко наголошується про недопущення дискримінації російських товарів, послуг та інвестицій.

У пункті 10 концепції відмічається, що «... у світовій економіці в умовах накопичення елементів різних кризових явищ складається нова реальність, для якої характерні загальне сповільнення темпів росту, волатильності фінансових і товарно-сировинних ринків, дроблення глобального економічного простору на регіональні структури з конкуруючими тарифними і нетарифними обмеженнями. На цьому фоні регіональна інтеграція на основі норм і правил Світової організації торгівлі (СОТ), посилення ролі регіональних резервних валют є чинником укріплення конкурентоздатності, безпеки і фінансово-економічної стабільності». Як бачимо, автори концепції стверджують, що негативні зміни у світовій і російській економіці (що буде розглянуто нижче) не мають ніякого відношення до зовнішньої політики Росії і накладеними на неї міжнародними фінансово-економічними і торговельними санкціями та введених у відповідь контрсанкціям РФ стосовно країн ЄС.

Незважаючи на ігнорування Російською Федерацією, взагалі теоретично вірних прописаних в її концепції зовнішньої політики положень, у пункті д) розділу «верховенство права в міжнародних відносинах» указується про необхідність продовжити зусилля з вдосконалення механізму застосування ООН санкцій, виходити, зокрема, із того, що рішення про введення таких санкцій повинні прийматися Радою Безпеки ООН на колегіальній основі після всебічного розгляду, насамперед із врахуванням їх ефективності при виконанні завдань підтримки міжнародного миру і безпеки і попередження погіршення гуманітарної ситуації; сприяння виключення із правил міжнародної взаємодії незаконних односторонніх примусових захо-

дів, що приймаються з порушенням Статуту ООН і інших норм міжнародного права. Позиція Росії тут зрозуміла, оскільки вона є постійним членом Ради Безпеки ООН і володіє правом «вето» на її рішення, та постійно його використовує у своїх національних інтересах, ігноруючи національні інтереси інших держав, усталений світовий порядок і повагу до норм міжнародного права.

В цілому концепція (особливо розділ «Міжнародне економічне і екологічне співробітництво Російської Федерації») побудована на принципах агресивного захисту власних національних економічних інтересів і укріплення своєї економічної безпеки з позицій жорсткого протекціонізму. Так, у розділі 40 йдеться про те, що «Росія проводить політику, спрямовану на забезпечення рівноправної і активної участі в сучасній системі світогосподарських зв'язків.». І тут же далі чітко, але, напевно не зовсім зрозуміло для інших суб'єктів міжнародних економічних відносин (оскільки ігнорується принцип паритетності), вказується: «... з цією метою Російська Федерація: а) добивається адекватного врахування російських інтересів і підходів при розробці в рамках найкрупніших міжнародних форумів колективної позиції з найбільш актуальних аспектів міжнародного розвитку і функціонування світової економіки, включаючи питання укріплення енергетичної і продовольчої безпеки, удосконалення в області торгівлі і транспорту, забезпечення свободи і недискримінаційного характеру обміну передовими технологіями, багатосторонньої взаємодії у використанні ядерної енергії в мирних цілях.». Фраза про забезпечення недискримінаційного характеру обміну передовими технологіями підкреслює вразливість російської економіки від заборони (в межах антиросійських санкцій) надання новітніх технологій її корпораціям, особливо в нафтогазовій галузі: Роснафті та іншим.

Пункти б), в), г), д) цього підрозділу концепції теж сформульовані згідно постулатам вчення меркантилістів та ідеям замаскованого та відкритого протекціонізму. Зокрема, РФ: п. «б) сприяє ефективному функціонуванню багатосторонньої торговельної системи, основою якої є СОТ, а також розвитку відповідної російським пріоритетам регіональної економічної інтеграції; п. в) створює сприятливі умови для укріплення російської присутності на світових ринках, перед усім за рахунок розширення номенклатури експорту, зокрема збільшення обсягів експорту несировинної продукції і розширення географії зовнішньоекономіч-

них зв'язків; п. г) здійснює державну підтримку російським організаціям в основі нових і розвитку традиційних ринків, протидіє дискримінації вітчизняних інвесторів і експортерів; п. д) приймає у відповідності з міжнародними нормами і принципами необхідні заходи в області торговельної політики з метою захисту національних інтересів і ефективного реагування на недружні економічні дії іноземних держав, що обмежують права Російської Федерації і російських суб'єктів господарювання.».

У розділі IV (Регіональні пріоритети зовнішньої політики Російської Федерації) концепції окремим 56 пунктом визначені взаємовідносини з Україною: «Російська Федерація зацікавлена в розвитку всіх багатогранних політичних, економічних, культурних і духовних зв'язків з Україною на основі взаємоповаги, побудові партнерських відносин при дотриманні своїх національних інтересів. У взаємодії з усіма зацікавленими державними і міжнародними структурами Росія докладатиме необхідні зусилля для політико-дипломатичного врегулювання внутрішньоукраїнського конфлікту».

Словосполученням «внутрішньоукраїнський конфлікт» Росія чітко дає зрозуміти світовому співтовариству, міжнародним організаціям і Україні про те, що вона не визнає і не буде визнавати свою участь у бойових діях на боці сепаратистів на Сході нашої країни, а тим більше в анексії Криму, незважаючи ні на торговельні антиросійські санкції, ні на інші фінансово-економічні міжнародні обмеження. Більше того, Росія в цьому документі заявила (п.72), що вона не допускає з боку США економічного та іншого тиску і залишає за собою право жорстко реагувати на недружні дії, в тому числі, шляхом прийняття дзеркальних або асиметричних заходів.

Фактично в цьому пункті концепції сформульовано відкрите попередження США і замасковане - ЄС та іншим країнам, які застосовують антиросійські фінансово-економічні та торговельні обмеження, про те, що у разі їх продовження, Росія у відповідь введе аналогічні або ще більш жорстокі контрсанкції. Те, що це відповідає дійсності підтверджується застосуванням Російською Федерацією у 2014 році торговельних контрсанкцій проти країн ЄС ще більш сильніших, ніж ті, які були введені західними державами стосовно Росії. А ті товари, в основному продовольчі, які потрапляли на територію Росії із країн ЄС через посередників,

або шляхом контрабанди, показово знищувалися і утилізувалися.

Враховуючи жорсткий протекціоністський характер економічних положень сучасної концепції зовнішньої політики Росії, актуальним є висновок за результатами дослідження «Угода про асоціацію України з ЄС та торгівельна війна з Російською Федерацією», проведеного ученими-міжнародниками Н.Татаренко, В. Кончиним, Н. Грушинською, Г. Перепелицею, про необхідність для України пошуку нових експортного та імпортного ринків. Вчені наголошують, що внаслідок військово-політичного протистояння в Україні та втрати нею територій, а також через торговельну війну між Кремлем та державами Заходу, в українській економіці відбулися суттєві зміни в структурі виробництва і, відповідно, в структурі й обсягах товарного експорту та імпорту. З одного боку, для України це означатиме втрату частини доходів, а з іншого, - шанс, спонукання до пошуку нових партнерів і ринків [8, 257]. Слід зазначити, що така робота, в тому числі із використанням дипломатичного інструментарію, вже проводиться. Зокрема, Україна уклала у січні 2017 р. угоду про вільну торгівлю з Канадою, поглиблює торгівельні контакти з Китаєм (друга за величиною економіка у світі після США), що відповідає українським національним економічним інтересам.

Для забезпечення власних національних економічних інтересів важливе значення має Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», ухвалена указом Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року №5/2015, оскільки її метою є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід нашої держави на провідні позиції в світі.

Цінність даної стратегії полягає і в тому, що вона враховує вимоги Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а також Європейською спільнотою з атомної енергії, які відповідають Копенгагенським критеріям щодо країн-кандидатів до вступу в ЄС (Верховна Рада України і Європейський Парламент ратифікували угоду 16 вересня 2014 р.).

Обґрунтований концептуальний підхід до розробки вказаної стратегії знаходимо у О. Білоруса. Зокрема, академік НАН України пише: «Реальна реінтеграція України в європейські та євроатлантичні структури, а тим більше офіційне членство нашої держави в ЄС і НАТО неможливе без переходу країни на шлях сталого розвитку. Йдеться про

розроблення національної стратегії сталого розвитку. Вона має бути покладена в основу документа вищого рангу - національної стратегії розвитку на період 2015-2025 рр.» [1, 127]. Учений вірно визначає, що стратегія сталого розвитку повинна передбачати період її виконання десять років і бути базою для стратегії вищого рівня - стратегії національного розвитку.

На наш погляд, у цей же документ окремим розділом доцільно включити стратегію реалізації національних економічних інтересів нашої країни. При цьому розробити її необхідно на базі концепції солідаризму, ефективність якої для розвитку країни найбільш обґрунтовано у дослідженні здійснила Н.Татаренко [7, 13-23 с.]. Крім того в стратегії повинен бути чітко витриманий європейський вектор інтеграції нашої держави, особливо з урахуванням позиції ЄС, зайнятої під тиском Нідерландів, проте, що угода про асоціацію між Україною і Європейським Союзом не дає гарантій членства в ньому українській державі. Для зміни цієї ситуації, в основному дипломатичними засобами, Україні потрібен час для відповідної роботи на міждержавному рівні між Україною і Нідерландами.

Слід зазначити, що переговornі позиції України в цьому питанні значно посилилася із-за публікації в лютому 2017 р. результатів дослідження нідерландських економістів (група SEO Amsterdam Economic) щодо ефективності для Нідерландів угоди про асоціацію Україна-ЄС. У публікації, зокрема, вказано, що введення в дію угоди про асоціацію в повному обсязі може дати Нідерландам додатковий щорічний прибуток в сумі 177 мільйонів євро, що складає 0,03% від їхнього ВВП [14]. Сума відносно ВВП Нідерландів хоч і не досить велика, але вона об'єктивно буде збільшуватися у разі розширення обсягів товарообігу між державами.

Діюча стратегія сталого розвитку України розрахована на п'ять років, що більше підходить для документа тактичного характеру: плану дій уряду, державної програми тощо. Окрім того, вказана стратегія передбачає виконання 62 реформ та програм розвитку держави. Напевно це забагато. Тому цілковито виправданим є виділення із них 10 першочергових реформ та програм (із яких три економічні), що зроблено досить обґрунтовано і дозволяє зосередити зусилля на їх реалізації. Це, зокрема, реформа у сфері дерегуляції і розвитку підприємництва, здійснити яку заплановано шляхом створення сприятливого середовища для ведення бізнесу; податкова реформа, суть якої поля-

гає у переході від наглядово-каральної функції до обслуговуючої; програма енергозалежності, яка, напевно, є ключовою в контексті забезпечення національних економічних інтересів.

Необхідно відмітити, що головне завдання програми енергозалежності сформульовано у відповідності з викликами, що стоять сьогодні перед Україною: забезпечення енергетичної безпеки і перехід до енергоефективного та енергоощадного використання та споживання енергоресурсів із впровадженням інноваційних технологій. Актуальними є цілі програми, які відповідають українським національним економічним інтересам: нарощування видобутку вітчизняних енергоносіїв; лібералізація ринків електричної і теплової енергії; реформа вугільної галузі та залучення стратегічних інвесторів.

Це також стосується інтеграції енергосистеми України з континентальною європейською енергосистемою ENTSO-E; реорганізації публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» відповідно до Третього енергетичного пакету Європейського Союзу; відмови від перехресного субсидування та державного дотування енергоресурсів; приватизації перспективних і ліквідації (консервації) збиткових вугледобувних підприємств тощо.

На основі Копенгагенських критеріїв із використанням чітких показників і конкретних цифр підготовлений четвертий розділ Стратегії (стратегічні індикатори реалізації Стратегії) в якому перелічені 25 позицій, що показують хід її виконання. Єдине питання, яке виникає при аналізі цього розділу, наскільки реальними і обґрунтованими є ці показники і індекси з урахуванням сьогоденного незадовільного стану української економіки, та не зовсім сприятливого для України зовнішньополітичного клімату, головним чином із-за експансійно-націоналістичної зовнішньої політики Росії.

Фактично, погоджуємося з висновком В. Сіденка, сучасний світ вступив у фазу деструкції сучасного неоліберального формату глобалізації в результаті глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2009 років, кризи у зоні євро й особливо кризи світового політичного устрою під впливом російського експансіонізму [2, 22]. Саме для припинення російського експансіонізму щодо України та відновлення її територіальної цілісності, західні держави вимушені були застосувати фінансово-економічні та торговельні обмеження стосовно Росії.

Беручи до уваги те, що міжнародні економічні обмеження взаємні, оскільки Росія у відповідь на санкції західних країн у червні 2014 р. заборонила імпорт продовольчих товарів із країн ЄС, а також із України (теж саме зробила і Україна стосовно російського продовольчого імпорту) можна констатувати: з цього часу і дотепер іде торговельна війна, яка може перерости в глобальну із-за намірів нового президента США Д. Трампа обмежити тарифними засобами імпорт товарів із деяких країн, включаючи Мексику та Китай. Як пояснює В. Будкін, до цього часу в Європі, а особливо навколо Росії та її партнерів по СНД, періодично виникали торговельні війни, що мали локальний (особливо часто по відношенню до України) та галузево-точковий (стосовно молочних продуктів, напоїв тощо) характер. Нині взаємне торговельне ембарго було поширене на великий асортимент товарів військового, двоїстого та особливого споживання, при цьому до його введення були залучені більше 50 країн різних континентів світу, тобто новим явищем нині виступає можливість вже не локальної, а глобальної та багатогалузевої торговельної війни [2, 205]. У процесі такої війни особливо відчутно антиросійські санкції впливають на обсяги надходження до Росії ПІІ.

У цьому контексті актуальним є дослідження П. Гайдуцького. За даними вченого, за 2014-2015 рр. порівняно з 2013 р. обсяг ПІІ в РФ скоротився у 14,5 разів. З європейськими інвестиціями ще більш складно. Якщо у 2013 році із ЄС було залучено 58,3 млрд. дол., то у 2015 році – вилучено 8,5 млрд. дол. США [3]. З такими висновками можна сперечатися, спираючись на статистичні показники, але головне – санкції суттєво негативно впливають на залучення ПІІ в російську економіку (див. табл.1).

Після введення в червні 2014 року міжнародних економічних обмежень, приток прямих іноземних інвестицій в Росію почав зменшуватися і в 2015 році склав лише 9,8 млрд. доларів США, що у 5,4 разів менше ніж у 2013 році. Водночас, глобальний приток ПІІ у 2015 році досяг найвищого рівня починаючи з 2010 року і склав 1,8 трильйонів доларів, що показує інвестиційну активність на світових ринках, перед усім транснаціональних, і багатонаціональних корпорацій. До російського інвестиційного ринку, який знаходиться під міжнародними фінансово-економічними обмеженнями, іноземні компанії в цей час відносилися

Таблиця 1.

Динаміка притоку ПІІ в країни з перехідною економікою в 2010-2015 рр.
(млн. дол. США)

Регіон/країна	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Світ	1388821,0	1566839,0	1510918,3	1427180,9	1276999,3	1762156,0
Країни з перехідною економікою	63601,5	79274,9	64785,7	84500,3	56462,7	34988,3
Південно-Східна Європа	4600,3	7890,3	3605,9	4758,4	4575,6	4832,4
Албанія	1050,7	876,3	855,4	1265,5	1110,0	1003,3
Боснія і Герцеговина	406,0	496,5	394,9	302,1	501,7	249,5
Косово	484,5	548,5	294,3	356,0	198,7	359,8
Чорногорія	760,4	558,1	619,8	447,4	497,0	699,1
Сербія	1686,1	4932,3	1298,6	2052,5	1996,1	2346,6
Македонія	212,5	478,8	142,9	334,9	272,2	174,2
СНД	58187,3	70336,3	60268,6	78793,0	50137,4	28805,8
Вірменія	529,3	653,2	496,6	379,9	404,3	180,5
Азербайджан	563,0	1465,0	2004,6	2632,0	4430,4	4047,7
Білорусь	1393,4	4002,4	1429,3	2229,6	1827,6	1583,9
Казахстан	11550,7	13973,1	13337,0	10321,0	8405,9	4020,7
Киргизія	437,6	693,5	292,7	626,1	248,0	404,5
Молдова	207,9	288,2	195,1	242,7	200,6	228,5
Росія	31668,0	36867,8	30187,7	53397,1	29151,7	9824,9
Таджикистан	73,7	159,9	232,0	104,5	262,7	226,8
Туркменістан	3632,3	3391,1	3129,6	3732,2	4170,1	4258,8
Україна	6495,0	7207,0	8401,0	4499,0	410,0	2961,0
Узбекистан	1636,4	1635,1	563,0	628,9	626,2	1068,4
Грузія	813,8	1048,2	913,3	948,9	1749,8	1350,2

Джерело: складено за даними UNCTAD, FDI/MNE database <www.unctad.org/fdistatistics>

стримано, очікуючи повної або часткової відміни антиросійських санкцій Сполученими Штатами Америки з огляду на відповідні заяви нового президента США Д. Трампа.

Тому своєчасним і актуальним є звернення міністра закордонних справ України Павла Клімкіна до міжнародного співтовариства та нової адміністрації США, опублікованому в авторитетному виданні The New York Times, про необхідність і доцільність антиросійських економічних обмежень. «Поки Росія не припинить свої дії в моїй країні, світове суспільство не повинно скасовувати санкції. Вони завдають Росії більшу шкоду, чим це визнає Кремль. Напевно, це єдине, що сьогодні хоч би частково стримує Росію. Адміністрація Трампа і американський конгрес повинні визнати це і навіть виступити за посилення санкцій, поки Росія не вийде із Криму і Донбасу.» [10].

До речі, схожу позицію щодо негативного впливу міжнародних економічних обмежень на російську економіку дотримується Пол Кругман. Зокрема, нобелівський лауреат за дослідження ефекту масштабу в міжнародній торгівлі та економічній

географії, категорично стверджує, що ще до падіння цін на нафту російська економіка постраждала від Західних санкцій [12].

Внаслідок антиросійських санкцій, утому числі міжнародних обмежень інвестиційної діяльності на території Російської Федерації, у поєднанні з низькими цінами на нафту у 2015 році відбувся спад її економіки.

Загалом, негативні темпи російського ВВП у 2015 р. склали мінус 3,7%, у тому числі за рахунок санкцій зниження відбулося на 1,5%, а за рахунок низьких цін на нафту - 2,2% [13]. За іншими джерелами зменшення російського ВВП за цей період склало мінус 3,9% (див. табл. 2).

В той же час, після введення антиросійських економічних обмежень, темпи зростання ВВП Європейського союзу не тільки не зменшилися, а навпаки збільшилися на 0,4% і склали 1,8% в 2015 році порівняно з 1,4% у 2014 році. За цей період лише одна країна-член ЄС - Греція показала негативну динаміку зростання ВВП у розмірі мінус 2,3%. Особливо підвищився рівень його зростання в Чехії: з 2,0% до 3,9%; Іспанії: з 1,4% до 3,1%;

Таблиця 2

Темпи росту ВВП країн ЄС, Росії, Китаю, України та США

Країна	Роки									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Китай	12,7	14,2	9,6	9,2	10,4	9,3	7,7	7,7	7,3	6,8
Бельгія	2,7	2,8	0,8	-2,7	2,4	1,8	-0,1	0,3	1,1	1,3
Болгарія	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,6	1,1	1,7	1,7
Чехія	6,8	6,1	2,5	-4,7	2,7	1,8	-1,0	-0,5	2,0	3,9
Данія	3,4	1,6	-1,1	-5,8	1,3	1,1	-0,4	-0,5	1,1	1,6
Німеччина	3,9	3,4	0,8	-5,1	3,7	3,4	0,9	0,4	1,6	1,5
Естонія	10,6	6,9	-5,1	-13,9	2,3	9,6	4,7	1,6	2,9	2,0
Ірландія	5,3	5,2	-3,0	-7,0	-0,8	2,2	-0,3	1,4	5,2	4,8
Греція	5,2	4,3	1,0	-2,3	-3,5	-7,1	-7,0	-3,9	0,8	-2,3
Іспанія	4,0	3,6	0,9	-3,7	-0,3	0,1	-1,6	-1,2	1,4	3,1
Франція	2,7	2,2	-0,2	-2,6	1,7	2,0	0,3	0,7	0,2	1,2
Хорватія	4,9	5,1	2,2	-6,0	-1,4	0,0	-2,2	-1,1	-0,4	0,8
Італія	2,0	1,5	-1,3	-5,2	1,8	0,4	-2,4	-1,7	-0,4	0,8
Кіпр	4,1	5,1	3,6	-1,7	1,1	0,5	-2,4	-5,4	-2,3	0,5
Латвія	12,2	10,0	-4,2	-18,0	-0,3	5,5	5,2	4,2	2,4	2,2
Литва	7,8	9,8	2,9	-14,7	1,4	5,9	3,7	3,3	3,0	1,8
Люксембург	5,0	6,6	1,4	-3,6	2,7	1,7	-0,2	4,4	5,6	4,4
Угорщина	3,6	0,8	0,8	-6,8	1,3	1,6	-1,7	1,5	3,6	3,0
Мальта	1,9	4,6	5,4	-3,3	2,5	1,8	1,1	2,4	3,5	3,4
Нідерланди	3,5	3,9	1,8	-3,5	1,6	0,9	-1,6	-0,5	1,0	1,8
Австрія	3,6	3,7	2,2	-3,9	2,1	2,8	0,9	0,3	0,4	0,8
Польща	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,5	2,0	1,7	3,4	3,5
Португалія	1,4	2,4	0,0	-2,5	1,4	-1,3	-3,2	-1,6	0,9	1,6
Румунія	7,9	6,3	7,3	-7,1	-1,6	2,2	0,6	3,4	2,8	3,4
Словенія	5,9	6,8	3,7	-8,1	1,2	0,7	-2,6	-1,1	3,0	2,3
Словаччина	8,5	10,5	5,8	-4,8	4,2	3,2	1,8	1,4	2,4	3,2
Фінляндія	4,4	5,3	1,0	-8,4	3,3	2,7	-1,5	-1,1	-0,4	0,4
Швеція	4,3	3,3	-0,6	-5,3	5,9	2,9	0,9	1,3	2,3	2,8
Великобританія	2,8	2,7	-0,1	-4,4	1,8	1,1	0,3	1,7	2,8	2,5
Разом ЄС:	3,1	3,0	0,8	-4,1	2,1	1,7	-0,3	0,2	1,4	1,8
Росія	8,2	8,5	5,2	-7,8	4,3	4,3	3,4	1,3	0,6	-3,9
США	2,7	1,9	-0,3	-3,5	2,4	1,8	2,3	1,5	2,4	2,6
Україна	7,5	7,5	1,9	-14,5	4,1	5,2	0,3	0,0	-6,3	-11,0
Світ в цілому:	5,3	5,2	3,8	-0,8	5,1	3,8	3,1	3,3	3,5	3,0

Джерело: ereport.ru, cia.worldfactbook

Швеції: з 2,3% до 2,8%; Італії: з - 0,4% до 0,8%; Бельгії: з 1,1% до 1,6%; Франції: з 0,2% до 1,2%; Кіпрі: з - 2,3% до 0,5%; Хорватії: з - 0,4 до 0,8%; Нідерландах: з 1,0% до 1,8%.

Із-за непрямого впливу антиросійських санкцій на економіки країн, які їх застосовують, та контрсанкцій Росії, дещо сповільнилася позитивна динаміка зростання ВВП у Німеччині: з 1,6% до 1,5%; Великобританії: з 2,8% до 2,5%; Естонії: з 2,9% до 2,0%; Ірландії: з 5,2% до 4,8%; Латвії: з 2,4% до 2,2%; Литві: з 3,0% до 1,8%; Люксембурзі: з 5,6% до 4,4%; Угорщині: з 3,6% до 3,0%; Мальті: з 3,5% до 3,4%; Словенії: з 3,0% до 2,3%.

Таким чином антиросійські економічні обмеження суттєво не вплинули на темпи зростання ВВП країн ЄС на відміну від фінансово-економічного шторму 2008-2009 рр.. Наприклад у 2009 році лише одна Польща змогла досягти позитивного результату зростання ВВП у 1,6% (хоча значно менше чим у 2008 (+5,1%)). Усі інші країни Європейського Союзу в цей період показали зниження ВВП від мінус 1,7% (Кіпр) до мінус 18,0% (Латвія), а загалом по ЄС цей показник склав мінус 4,1%.

У деякій мірі понесли економічні втрати від політики санкцій і країни Європейського Союзу, про

Таблиця 3

Обсяг експорту та імпорту країн ЄС *
(млрд. дол.)

Країни	Експорт					Імпорт				
	р о к и					р о к и				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
Бельгія.....	332,3	302,4	321,0	326,0	281,7	342,3	311,1	331,2	330,8	280,3
Болгарія.....	28,1	26,7	29,6	27,9	24,3	30,9	31,2	32,8	31,6	27,7
Чехія.....	138,5	131,7	135,6	110,5	133,8	133,2	124,2	126,0	101,9	124,0
Данія.....	111,8	104,9	109,7	111,4	94,1	102,2	96,8	101,5	101,3	83,8
Німеччина..	1547,0	1460,0	1506,0	1492,0	1292,0	1333,0	1222,0	1249,0	1188,0	983,9
Естонія.....	16,8	14,5	15,2	15,0	13,4	17,1	15,6	16,5	16,4	14,4
Ірландія.....	118,1	119,3	116,1	144,8	140,4	67,2	63,6	66,1	84,4	81,4
Греція.....	28,2	35,5	36,6	35,6	25,3	66,0	63,4	62,2	63,8	47,2
Іспанія.....	309,6	432,0	311,4	317,1	277,3	364,9	422,0	326,5	345,6	298,3
Франція.....	589,7	567,4	580,8	584,5	509,1	692,0	643,4	637,3	631,1	539,0
Хорватія.....	13,4	12,6	13,0	13,0	12,2	22,7	20,4	21,4	21,4	19,3
Італія.....	524,9	478,9	501,7	513,7	454,6	549,6	453,5	453,6	448,4	389,2
Кіпр.....	2,0	1,7	2,0	2,0	1,8	8,0	7,3	6,3	6,3	6,8
Латвія.....	12,0	12,2	13,1	13,4	13,3	14,8	15,2	16,0	16,7	16,4
Литва.....	28,1	28,8	31,8	31,6	30,9	30,2	30,4	33,4	33,5	34,0
Люксембург.....	19,2	15,9	17,0	14,2	20,9	26,5	23,8	25,3	24,8	21,9
Угорщина...	111,2	90,2	95,2	100,0	97,6	101,5	87,4	91,4	96,4	92,9
Мальта.....	3,6	4,3	3,6	3,5	2,8	4,9	5,6	6,1	4,9	4,0
Нідерланди	550,2	540,3	555,6	571,8	488,3	492,1	476,5	489,0	469,0	404,6
Австрія.....	173,6	160,1	165,1	164,3	141,4	183,3	163,2	165,2	167,5	139,8
Польща.....	193,9	191,0	197,8	210,7	190,2	208,1	197,7	196,9	215,0	187,5
Португалія	59,2	58,3	63,0	62,9	57,2	77,6	72,4	72,6	74,8	66,4
Румунія.....	58,7	51,3	58,3	62,1	56,9	66,0	62,8	65,6	69,3	64,1
Словенія.....	29,6	27,8	29,3	30,6	28,1	31,1	28,0	28,4	28,9	27,1
Словаччина	78,5	80,7	85,5	76,1	74,1	75,1	76,0	79,8	72,0	70,8
Фінляндія...	78,8	76,5	78,6	79,2	66,9	80,3	72,1	73,8	72,9	58,1
Швеція.....	189,1	184,8	181,3	178,8	151,1	176,1	163,3	159,6	161,4	133,2
Великобританія.....	479,2	473,0	476,6	480,8	442,0	639,0	643,5	645,4	680,4	617,1
Усього.....	2306,0	2259,0	2301,7	2416,8	2537,6	2238,0	2244,0	2236,0	2280,7	2326,3

Примітка: Складено за [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ereport.ru/stat.php?razdel=country>; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>.

що можна зробити висновок на підставі, зокрема обсягів його експорту та імпорту у 2011-2015 роках (див. табл. 3).

Незважаючи на запровадження ЄС у червні 2014 р. антиросійських санкцій та застосування Російською Федерацією майже одночасно у відповідь контрсанкцій, загальний експорт країн ЄС у 2015 р. збільшився на 120,8 млрд. дол. і склав 2537,6 млрд. дол. проти 2416,8 млрд. дол. у 2014 р. Разом з тим завдяки, в основному, антиросійським санкціям деякі країни – члени ЄС у цей час істотно знизили обсяги експорту. Найбільшим зменшення експорту було в Німеччині – 200 млрд. дол., Нідерландах – 83,5 млрд. дол., Франції – 75,4 млрд. дол., Бельгії – 44,3 млрд. дол., Іспанії – 39,8 млрд.

дол., Швеції – 27,7 млрд. дол., Австрії – 22,9 млрд. дол. Щодо загального імпорту країн ЄС, то у 2015 р. порівняно з 2014 р. також спостерігалася тенденція до його збільшення з 2238,0 млрд. дол. до 2326,3 млрд. дол., але при цьому було досягнуто додатне сальдо торгівлі.

Якщо з 2005 року по 2012 рік товарообіг між Росією і Європейським Союзом збільшився майже вдвічі (з 170,7 млрд.євро до 338,5 млрд.євро), то з 2013 року, а особливо після введення санкцій у 2014 році, спостерігається його спад з 285,5 млрд. євро до 209,5 млрд.євро у 2015 році. При цьому експорт російських товарів в країни ЄС зменшився на 46,4 млрд.євро, а імпорт товарів з країн ЄС в Росію знизився на 29,6 млрд. євро (див. табл. 4).

Таблиця 4

Торгівля Росії з Європейським Союзом за період 2005-2015 рр. (в млрд. євро)

Період	Оборот	Експорт в ЄС	Імпорт з ЄС	Сальдо
2005	170,7	114,0	56,7	57,3
2006	215,1	142,7	72,4	70,3
2007	236,1	146,9	89,2	57,7
2008	285,4	180,5	105,0	75,5
2009	185,2	119,6	65,7	53,9
2010	248,4	162,1	86,3	75,8
2011	309,9	201,3	108,6	92,7
2012	338,5	215,1	123,4	91,2
2013	326,3	206,49	119,79	86,70
2014	285,50	182,03	103,48	78,55
2015	209,5	135,6	73,9	61,7

Джерело: Євростат, <https://russiaeu.ru/ru/torgovlya>

Враховуючи, що антиросійські санкції не тільки негативно впливають на російську економіку, але й у деякій мірі на економіку країн, які їх застосовують, досить конструктивною в цьому питанні виглядає позиція Дж. Сороса. Зокрема, відомий фінансист акцентує увагу на тому, що Україні потрібна в першу чергу фінансова допомога, а не антиросійські обмеження, які здійснюють негативний вплив не тільки на російську, а й на європейські економіки. Прихильник теорії відкритого суспільства і противник ринкового фундаменталізму закликав лідерів Європейського Союзу організувати терміновий план допомоги Україні за аналогією з планом США щодо підтримки європейських країн після Другої світової війни, відомий як план Маршалла [11].

Ця ідея викликала жвавий відгук серед українських науковців. Зокрема, академік НАН України В. Геєць зауважує, що для цього Україні необхідно виробити формулу національного розвитку [4, 8]. О. Шаров наголошує: „...перший урок для України „Плану Маршалла” – план економічної допомоги такого масштабу має бути складовою частиною більш глобальної доктрини, яка чітко визначає місце України в сучасному світі, у тому числі реальної доктрини зупинення російської експансії” [9, 15].

Проведений аналіз дослідницьких позицій дає підстави припускати, що розробка і виконання вказаного плану повинно відбуватися на основі науково-обґрунтованої стратегії реалізації національних економічних інтересів української держави. Крім того, план економічної допомоги важливо доповнити, розширивши коло учасників за рахунок тих країн, які, крім ЄС, застосували антиросійські санкції. Йдеться, зокрема, про США, Канаду, Австралію, Японію та ін.

На жаль, вкрай важлива не тільки для України, а і для всієї Європи пропозиція Дж. Сороса і дотепер не впроваджена. З-поміж причин фахівці називають і ту, що країни ЄС у зв'язку з необхідністю вирішення своїх внутрішніх проблем (міграційну, виходу Великобританії із ЄС тощо) не виділили на реалізацію даної пропозиції кошти. Водночас авторитетне фахове видання “The Economist” підтримує ідею плану Маршалла і наголошує на необхідності виділення Україні 50 мільярдів доларів, інакше спрацює заява Путіна про те, що обіцянки Заходу нічого не означають [15]. Прогноз британських економістів частково підтверджується небажанням закордонних кредиторів списати у 2015 році в повному обсязі державний борг України, а лише 20% від загальної його суми. Мається на увазі реструктуризація державного комерційного боргу, тобто боргу за державними цінними паперами.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що діюча концепція зовнішньої політики Російської Федерації, яка є основою її економічної дипломатії, базується на принципах протекціонізму і агресивного націоналізму. Це обумовлює необхідність розробки стратегії сталого розвитку України у відповідності з парадигмою солідаризму та з урахуванням жорсткого захисту національних економічних інтересів нашої держави. З огляду на незмінну експансіоністську політику Росії щодо України, антиросійські фінансово-економічні санкції є ефективним засобом міжнародної та української економічної дипломатії у відносинах з РФ. Вони негативно впливають на обсяги надходження до РФ ПІІ, товарообігу з країнами Європейського Союзу та в цілому зростання російської економіки і таким чином сприяють

позитивному вирішенні українсько-російського конфлікту та відновлення територіальної цілісності нашої держави. Окрім того, що для України питання антиросійських санкцій є надзвичайно важливим (але вони не можуть бути постійними)

не менш важливе значення має міжнародна фінансова допомога, наприклад подібна до так званого плану «Маршала». Тому ці питання постійно повинні бути в центрі уваги української економічної дипломатії.

ПОСИЛАННЯ:

1. Білорус О.Г. Імперативи економічної дипломатії в умовах глобальної неоконвергенції / О.Г. Білорус. // Науковий вісник дипломатичної академії України. Випуск 23, (частина III). - К.; 2016. - 124-130 с.
2. Будкін В.С. Геополітичні та гео економічні наслідки російсько-українського конфлікту. /В.С. Будкін // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук.пр. / КНУ ім. Т.Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – К., 2014. – Випуск 121, частина 1. – С. 201-209.
3. Гайдучкий П. ЕС – Россия: Мифы о санкциях /П.Гайдучкий // Зеркало недели. Украина. – 2016. –№ 23. – 24.06.2016.
4. Геєць В.М. До питання застосування підходів „Плану Маршалла” для України /В.М.Геєць // Економіка України. – 2015. - №4 (641). – С.6-11.
5. Горбулін В. 2017-й: Продолжение следует.../В. Горбулін // Зеркало недели. Украина. – 2016. - №24. – 2.07.2016.
6. Сіденко В.Р. Перспективи глобалізації економіки у контексті хвилеподібного характеру розвитку (георетичний підхід). /В.Р. Сіденко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 121. Частина II. КНУ ім. Т.Шевченка Інститут міжнародних відносин. – Київ, 2014. – С.16-25.
7. Татаренко Н.О. Солідаризм: виклики стратегії національного економічного розвитку. / Н.О. Татаренко // Науковий вісник дипломатичної академії України. Випуск 22. Частина III. - К. : 2015. - 13-23 с.
8. Татаренко Н.О., Кончин В.І. Грушинська Н.М., Перепелиця Г.М. Угода про асоціацію України з ЄС та торгова війна з Російською Федерацією / Н.О. Татаренко, В.І. Кончин, Н.М. Грушинська, Г.М. Перепелиця. // Науковий вісник дипломатичної академії України. Випуск 22, (частина III), - К., 2015. - 234-257с.
9. Шаров О.М. Уроки та перспективи „Плану Маршалла” для України. /О.М. Шаров // Економіка України. – 2015. - №14 (641). – С. 12-18 .
10. Климкин П. Украина добилась огромных успехов, но нам нужны наши союзники. / П. Климкин // The New York Times, США, 30.11.2016, - [Электронный текст]. – Режим доступа : inosmi.ru/politic/20161130/238314763.html, https://www.nytimes.com/2016/11/28/opinion/ukraine-has-made-great-progress-but-we-need-our-allies.html?_r=1
11. Миллиардер Сорос призвал ЕС организовать «план Маршалла» для Украины, УНИАН – [Электронный текст]. – Режим доступа: <http://economics.unian.net/finance/890737-milliarder-soros-prizval-es-organizovat-plan-marshalla-dlya-ukrainyi.html>
12. Кругман П. Антипопулистская экономика Путина. / Paul Krugman. – [Электронный текст]. – Режим доступа: http://www.ng.ru/krugman/2015-02-16/5_putin.html
13. Цена присоединения Крыма: экономический спад как результат санкций против России, «Нихон кейдзай», Япония. - 21.03.2016. – [Электронный текст]. – Режим доступа: inosmi.ru/economic/20160321/235799079.html.
14. Ассоциация Украина-ЕС будет выгодна для Нидерландов. 21.02.2017, – [Электронный текст]. – Режим доступа: http://zn.ua/ECONOMICS/niderlandy-ocenili-vygodu-ot-associacii-s-ukrainoy-239837_.html
15. On the edge: Without a lot more Western help, Ukraine faces default. «The Economist», 17.01.2015, – [Электронный текст]. – Режим доступа: <http://www.economist.com/news/europe/21639565-without-lot-more-western-help-ukraine-faces-default-edge>

Hryshchenko A. The Concept of foreign policy of Russian Federation as the basis of its economic diplomacy / Diplomatic Academy of Ukraine the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

The analysis of the current Foreign Policy Concept of the Russian Federation was done. Was proven that it is based on the principles of protectionism and aggressive nationalism. The necessity to complement the sustainable development strategy of Ukraine that has to be based on the principle of solidarity and with regard to firm protection of own national economic interests. It was proved that anti-Russian financial-economic and trade sanctions adversely affect the growth of the Russian economy and help restore the territorial integrity of our country and has the positive impact on the settlement of the Ukrainian-Russian conflict. The expediency of granting Ukraine international financial assistance was shown.

Keywords: the concept of foreign policy, national economic interests, anti-Russian financial-economic sanctions, trade war, protectionism, nationalism, international financial assistance.

Грищенко А.А. Концепция внешней политики России как основа ее экономической дипломатии / Дипломатической академии Украины при МИД Украины

Сделан анализ действующей концепции внешней политики Российской Федерации. Установлено, что она базируется на принципах протекционизма и агрессивного национализма. Обоснована необходимость дополнения стратегии устойчивого развития Украины на основе солидаризма и с учетом жестокой защиты собственных национальных экономических интересов. Доказано, что антироссийские финансово-экономические и торговые санкции негативно влияют на рост российской экономики и способствуют восстановлению территориальной целостности нашего государства и положительно влияют на урегулирование российско-украинского конфликта. Показана целесообразность предоставления Украине международной помощи.

Ключевые слова: концепция внешней политики, национальные экономические интересы, антироссийские финансово-экономические санкции, торговая война, протекционизм, национализм, международная финансовая помощь.

Стаття надійшла до редакції: 13.01.2017

Рекомендовано до друку: 07.02.2017